

Тема : ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ (1921-1939 РР.)

Українські землі в складі Другої Речі Посполитої (Польща)

Після підписання **18 березня 1921 р. Ризького миру** Галичина, Лемківщина, Підляшшя та західна частина Волині і Полісся залишалися за Польщею. Окупована Польщею українська етнічна територія охоплювала **132 тис. кв. км з населенням 10,2 млн. осіб, що складало 29,5 % всього населення II Речі Посполитої, 5,6 млн були етнічними українцями**. Остаточно окупацію західноукраїнських земель було визнано **14 березня 1923 р., коли Рада послів Франції, Італії, Англії та Японії, проігнорувавши право галичан на самовизначення, прийняла рішення про передачу Галичини Польщі** при умові надання їй територіальної автономії. Польський сейм ратифікував рішення Ради послів, хоч ніколи не збирався виконувати її вимогу про автономію.

У польській державі українським територіям нав'язувалися офіційні колоніальні назви - **Східна Малополяща, Східні креси**. Обмежувалось вживання понять «українець», «український», які переважно замінювались поняттями «русин», «руський», «православні», «греко-католики» «малополяк», «тутешні», «волиняки», «поліщуки».

Активно-насильницька полонізація українських земель почалася з прийняттям закону від **31 липня 1924 р.**, який проголосив, що державною мовою на території Польщі є польська мова. У зв'язку з цим законом у державних установах заборонялося користуватися українською мовою. Офіційна влада взяла курс на **ліквідацію української школи**. Якщо у 1912 р. (в часи імперії Габс-буртів) у Східній Галичині функціонувало 2418 українських шкіл, то у 1923 - 1859, у 1927 р. - лише 815, у 1937 р. залишилося 352. На Волині з 1932 до 1937 р. кількість українських шкіл зменшилася з 440 до 8. У 1931 р. польська гімназія припадала на 16 тис. поляків, а одна українська - на 230 тис. українців.

Для зміцнення польського елементу на західноукраїнських землях протягом 1920 – 1925 рр. уряд Польщі здійснив **парцеляцію земель, осаджуючи демобілізованих польських солдатів, відставних чиновників, а згодом і всіх охочих**. Примусовому розподілу підлягали не лише поміщицькі маєтності, а й власність осіб непольського походження. В результаті було роздано 800 тисяч гектарів землі, до 1939 р. у сільській місцевості оселилось 200 тисяч поляків, а в містах – 100 тисяч. Така політика Варшави спровокувала масову еміграцію українського селянства до США та Канади.

Після травневого перевороту 1926 р. до влади повернувся **Юзеф Пілсудський**, розпочалось становлення авторитаризму, що не могло не позначитись на становищі українського населення. Апогеєм антиукраїнської політики Другої Речі Посполитої стала **нацифікація 1930 р.**, коли арештовувались невдоволені політикою влади українці, жорстоко придушувалися непокірні села та цілі повіти, здійснювалася реквізиція культурно-освітніх товариств та кооперативів. Було створено **концентраційний табір у**



*Погроmlена поляками
під час Пацифікації
читальня Просвіти.*

*с. Княгиничі, Рогатинського
повіту.*

Березі Картузькі. Ще одним із центральних об'єктів польської асиміляції стала церква, як греко-католицька, так і православна. Із 389 православних храмів, що діяли на Волині у 1914 р., зберігся лише 51. Восени 1937 р. Корпус охорони прикордоння провів акцію «**ревіндикації**» (примусового навернення до католицької віри). Під час цієї акції знищено близько 200 православних храмів, близько 150 передано римо-католикам. Серед релігійних діячів того часу особливо виділявся митрополит УГКЦ **Андрей Шептицький**. Щоб привернути увагу світової громадськості до проблем Східної Галичини, він на початку 20-х років здійснив трирічну поїздку до восьми країн Європи й Америки. Після прибуття на Батьківщину 16 вересня 1923 р. на місяць був ізольований польською владою в Познані.

Соціально-економічне становище. У міжвоєнний період Польща була однією з найвідсталіших країн Європи. Вона перетворювалася у напівколонію високорозвинених держав. Свої численні економічні труднощі польська влада намагалася розв'язати за рахунок західноукраїнських і західнобілоруських земель, перетворивши їх у свою внутрішню колонію, в джерело сільськогосподарської сировини і ринок збуту своєї промисловості. **94% українського населення у Східній Галичині та 95 % на Волині проживали у сільській місцевості і були задіяні в аграрному секторі економіки.** Промисловість українських регіонів спеціалізувалась на переробці сільськогосподарської продукції та мінеральної сировини. Станом на 1931 р. в промисловості було задіяно 191 тис. робітників. Підприємства нафтодобувної, хімічної, деревообробної галузей промисловості належали іноземному капіталу.

Політичні партії. Згідно Конституції, Польща в міжвоєнний період була парламентською республікою. Легально діяли політичні партії, видавалася опозиційна преса, опозиція мала своїх представників у парламенті. Найбільш впливовою легальною політичною організацією в Західній Україні в міжвоєнний період, яка діяла легально, було **Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО)**. Утворилось **11 липня 1925 р.** внаслідок об'єднання кількох політичних течій, які виявилися в

Національно-демократичній партії у 1919-1923 роках, очолив **Д. Левицький**. Орієнтирами УНДО були: соборність, духовність, демократія, антикомунізм. УНДО практикувало політику компромісів з польським урядом, який обіцяв утриматись від антиукраїнських акцій, якщо УНДО не проводитиме антиурядової агітації.

Ліворадикальний рух був представлений **Комуністичною партією Західної України**, яка спиралась на **Українське селянсько-робітниче соціалістичне об'єднання (Сельроб)**. КПЗУ підтримувала селянські антиурядові акції, кульмінацією, яких стало ліське повстання в 1932 р., яке було жорстоко придушене. Проте в 1938 р. КПЗУ була розпушена. Це був безпрецедентний випадок в історії міжнародного комуністичного та робітничого руху, коли вся партія, що мала заслуги в розвитку комуністичного та робітничого руху, оголошувалася реакційною, поплічницею імперіалістичного табору.



Євген Коновалець.

Лідером суспільно-політичного життя західноукраїнських земель був **націоналістичний рух**. В 1920 р. було створено **Українську військову організацію (УВО)**, яка ставила перед собою завдання боротьби проти польської окупації. Організацію очолив колишній командир січових стрільців **Євген Коновалець**. В 1929 р. УВО, об'єднавшись з студентськими націоналістичними організаціями трансформувалась в **Організацію українських націоналістів, яку очолив Євген Коновалець**. Перебуваючи на підпільному становищі ОУН метою своєї діяльності ставила створення Української самостійної соборної держави. **Ідеологією організації став український інтегральний націоналізм, якому були характерні тоталітарні тенденції, але, який на відміну від тогочасних європейських тоталітарних ідеологій виник в середовищі поневоленої нації та який не зазіхав на етнічні території інших націй.**

ОУН практикувала методи індивідуальних терактів проти представників польської влади (**атентати**). Найвідомішим було вбивство в 1934 р. міністра внутрішніх справ Польщі **Броніслава Перацького**, який був відповідальним за злочинну політику пацифікації. Польський уряд розпочав наступ на українців, тисячі яких було звинувачено у зв'язках з ОУН. **Впродовж 1935 – 1936 рр. у Варшаві і Львові відбулись судові процеси над членами Крайової екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях. На судових засідання українські націоналісти поводитись гідно та впевнено, серед них виділявся Степан Бандера, який очолював Крайову екзекутивну ОУН на західноукраїнських**

землях. Активізація ОУН та збільшення її прихильників хвилювало не лише Варшаву, але і Москву, яка боялась поширення діяльності ОУН на територію УРСР, саме тому **в травні 1938 р.** радянський агент **Павло Судоплатов в Роттердамі вбив лідера ОУН Євгена Коновальця.**